

PETRI HALINEN

LAPIN ARKEOLOGIA

ELÄMÄN JÄLKIÄ KIVIKAUDELTA UUELLE AJALLE

Gaudeamus

Copyright © 2025 Tekijä & Gaudeamus

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

Kansi: Jukka Aalto / Armadillo Graphics
Kartat: Mikael E. T. Manninen; karttojen pohjat: Salla Jokela

KL 92
UDK 948.0

ISBN 978-952-345-296-1

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2025

SISÄLLYS

JOHDANTO: ELÄMÄÄ NAPAPIIRIN POHJOISPUOLISESSA LAPISSA 11

ARKEOLOGIAN AVAIMET MENNEISYYTEEN 14

METSÄSTÄJÄ-KERÄILIJÄYHTEISÖJEN TUTKIMINEN..... 20

JÄÄKAUDEN JÄLKEINEN YMPÄRISTÖ 29

MESOLIITTINEN KIVIKAUSI: 8300–5200 EAA..... 37

MESOLIITTISEN KIVIKAUDEN YHTEISÖT JA ASUTUSMALLIT

SUOMEN POHJOISOSISSA..... 43

Jäämeren rantojen varhainen asuttaminen 56

MESOLIITTISEN KIVIKAUDEN ASUINPAIKAT..... 60

Varhaisen asutusvaiheen asuinpaikat Sujala ja Aareavaara ... 60

Pioneerivaiheen lyhytaikaiset leiripaikat ja asutuksen

leviäminen sisämaahan..... 65

Mesoliittisen kivikauden asuinpaikat pioneerivaiheen

jälkeen..... 70

Suomen lähialueiden asuinpaikat mesoliittisella

kivikaudella..... 77

MESOLIITTISEN KIVIKAUDEN ELINKEINOT 79

MESOLIITTISEN KIVIKAUDEN AINEELLINEN KULTTUURI 81

HAUTAAMINEN MESOLIITTISELLÄ KIVIKAUDELLA 90

NUOREMPI KIVIKAUSI: 5200–1900 EAA..... 93

NUOREMMAN KIVIKAUDEN YHTEISÖT JA ASUTUSMALLIT

SUOMEN POHJOISOSISSA..... 96

NUOREMMAN KIVIKAUDEN ASUINPAIKAT 99

Suomen lähialueiden asuinpaikat nuoremmalla kivikaudella... 107

NUOREMMAN KIVIKAUDEN ELINKEINOT	113
<i>Kuoppapyynti</i>	116
NUOREMMAN KIVIKAUDEN AINEELLINEN KULTTUURI	123
<i>Kulkeminen talvioloissa</i>	136
<i>Kalliotaide</i>	139
HAUTAAMINEN NUOREMMALLA KIVIKAUDELLA	147
VARHAISMETALLIKAUSI: 1900 EAA. – 300 JAA.	149
VARHAISMETALLIKAUDEN YHTEISÖT JA ASUTUSMALLIT	
SUOMEN POHJOISOSISSA	158
VARHAISMETALLIKAUDEN ASUINPAIKAT	162
<i>Suomen lähialueiden asuinpaikat varhaismetallikaudella</i>	172
VARHAISMETALLIKAUDEN ELINKEINOT	175
VARHAISMETALLIKAUDEN AINEELLINEN KULTTUURI	178
<i>Keramiikka</i>	179
<i>Tasakantaiset ja luusta valmistetut nuolenkärjet</i>	186
<i>Pronssin ja raudan käyttö esineiden valmistuksessa</i>	192
<i>Kulkemiseen liittyvät esinelöydöt</i>	199
HAUTAAMINEN VARHAISMETALLIKAUDELLA	201
RAUTAKAUSI JA HISTORIALLINEN AIKA: 300–1700/1800	207
RAUTAKAUDEN JA HISTORIALLISEN AJAN YHTEISÖT JA	
ASUTUSMALLIT SUOMEN POHJOISOSISSA	216
RAUTAKAUDEN JA HISTORIALLISEN AJAN ASUINPAIKAT	224
<i>Suorakaiteiset liesilatatomukset ja stallo-asuinpaikat</i>	226
<i>Rautakauden ja keskiajan asuinpaikat Barentsinmeren ja</i>	
<i>Pohjanlahden rannikoilla</i>	239
<i>Inarin Nukkumajoki: talvikylät 1500-luvulta 1600-luvun</i>	
<i>alkuun</i>	244
<i>Keski-Lapin asuinpaikat</i>	250
<i>1600- ja 1700-luvun markkinapaikat</i>	253
RAUTAKAUDEN JA HISTORIALLISEN AJAN ELINKEINOT	264
<i>Rannikon ja sisämaan yhteydet</i>	282

RAUTAKAUDEN JA HISTORIALLISEN AJAN AINEELLINEN KULTTUURI	291
<i>Reki, ahkio ja sukset liikkumisen välineinä.</i>	297
HAUTAAMINEN RAUTAKAUDELLA JA HISTORIALLISELLA AJALLA . .	300
<i>Uskomukset</i>	310

JÄLKISANAT	325
-----------------------------	------------

VIITTEET	330
---------------------------	------------

LÄHTEET	361
--------------------------	------------

HAKEMISTO	409
----------------------------	------------

TIETOLAATIKOT

ARKEOLOGIAN KRONOLOGIA JA RADIOHIILIAJOITUS	17
KIVIKAUDEN PERIODISAATIO JA KRONOLOGINEN JÄRJESTELMÄ . .	40
POHJOISTEN ALUEIDEN IHMISTEN GENEETTISET JUURET JA IHMISRYHMIEN LIKKUMINEN	49
KIVENISKENTÄMENETELMÄT	87
VASARAKIRVESKULTTUURI PYSÄHTYY POHJANMAALLE	109
LOUHOKSET	134
SAAMEN KIELI JA KIELIHISTORIA	212
PORONHOIDON SYNTY	267
NOITARUMPU JA SEN KÄYTTÖ	308

